

NÁRODNÍ
MUZEUM

ANTOLOGIE DOBOVÝCH POLITICKÝCH KARIKATUR A VTIPŮ 1918–1990

Vážení pedagogové,

připravili jsme pro vás *Antologii dobových politických karikatur a vtipů*, které se objevovaly v tisku v rozmezí let 1918–1990. Karikatura a vtipy provázejí společnost od nepaměti, sloužily nejen jako informační zdroj majoritní společnosti, ale byly též formou propagandy. Dnes mají dobové tištěné obrázky vypovídající hodnotu o daném období, přibližují nám problematiku běžného, společenského i politického života. Rozbor jednotlivých obrázků slouží nejen k oživení, ale také k lepšímu pochopení probírané látky, imaginaci daného problému. Příspěvky v antologii se vztahují k významným událostem českých a československých dějin. Předložený materiál nepředstavuje samonosnou učebnici, spíše nabízí možnost vaši výuku obohatit či ověřit pochopení probírané látky. Naleznete zde politické karikatury, které se vztahují například k problematickému vztahu Čechů a Němců, antisemitismu, volbám v letech 1946 a 1948, pětiletce, politickým procesům, měnové reformě, studené válce, vstupu sovětských vojsk, normalizaci či sametové revoluci aj. Vybraná zobrazení pocházejí z dobových médií: *Humoristické listy*, *Trn*, *Dikobraz*, *Roháč*, *Mateřídouška*, *Lidové noviny*, *Simplicius* aj.

Jednotlivá témata jsou navázána na RVP ZV; SŠ:

- vzdělávací oblast Člověk a společnost;
- vzdělávací obor Dějepis; tematický celek Rozdělený a integrující se svět; průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova a Mediální výchova;
- vzdělávací obor Dějepis: Moderní doba II – Soudobé dějiny.

Učivo:

- první světová válka, české země v době první světové války, první odboj;
- vznik Československa, Československo v meziválečném období;
- vývoj Československa rocen roku 1918 do roku 1938;
- studená válka, rozdělení světa do bloků vedených supervelmocemi; politické, hospodářské, sociální a ideologické soupeření;
- vnitřní situace v zemích východního bloku (na vybraných příkladech srovnání s charakteristikou západních zemí);
- vývoj Československa rocen roku 1948 do roku 1989;
- Evropa a svět po druhé světové válce (OSN, princip sociálního státu);
- východní blok, jeho politický, hospodářský a sociální vývoj; SSSR jako světová velmoc; RVHP, Varšavská smlouva;
- životní podmínky na obou stranách „železné opony“;
- konflikty na Blízkém východě.

Očekávané výstupy:**ŽÁK**

- prokáže základní orientaci v dějinách Československa mezi léty 1918–1989;
- rozeznává klíčové okamžiky a reálie ve vývoji československého státu a zařadí je do kontextu dějin 20. století;
- vysvětlí základní problémy vnitřního vývoje zemí západního a východního bloku; zejména se zaměří na pochopení vnitřního vývoje a vzájemných vztahů supervelmocí (USA a SSSR) a na situaci ve střední Evropě a v naší zemi;
- učí se na základě reflektovaného smyslového prožitku vnímat dějinnou výpověď dobového tisku;
- k poznání minulosti užívá písemných a obrazových pramenů.

Metody a techniky:

Slovní (výklad, práce s písemnými prameny, prezentace – tvorba zprávy), práce s obrazovými prameny, brainstorming, skupinová práce

Zpracovala:

Mgr. Barbora Kulihová

Obsah:

1922 – VZTAH ČESKOSLOVENSKA K NĚMECKÉMU OBYVATELSTVU PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE	4
1930 – HOSPODÁŘSKÁ KRIZE	6
1934 – ANTISEMITISMUS V TISKU	8
1938 – PŘEDZVĚST DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	10
1945 – OBNOVA HOSPODÁŘSKÉ KRIZE PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	12
1945 – VYPOŘÁDÁNÍ SE S NĚMCI PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	14
1946 – SBĚRNÝ TÁBOR PRO NĚMCE	16
1946 – VYROVNÁNÍ SE S MINULOSTÍ	18
1946 – STUDENÁ VÁLKA A NUKLEÁRNÍ ZBROJENÍ	20
1946 – OSN	22
1946 – PRVOMÁJOVÉ PRŮVODY	24
1946 – VOLBY	26
1946 – VÝSLEDKY VOLEB	28
1948 – VOLBY	30
1948 – PĚTILETKA	32
1950 – POLITICKÉ PROCESY	34
1950 – STUDENÁ VÁLKA, MARSHALLŮV PLÁN, SEVEROATLANTICKÝ PAKT	36
1952 – POLITICKÉ PROCESY	38
1953 – MĚNOVÁ REFORMA	40
1968 – OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY	42
1968 – OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY	44
1968 – OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY	46
1968 – AKČNÍ PROGAM	48
1968 – OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY	50
1969 – VPŘED K SOCIALISMU	52
1969	54
1970 – NORMALIZACE	56
1975 – RÁDIO SVOBODNÁ EVROPA	58
1984 – PROTIKAPITALISTICKÁ PROPAGANDA	60
1984 – PROTIKAPITALISTICKÁ PROPAGANDA A SVĚTOVÉ KONFLIKTY	62
1989 – SAMETOVÁ REVOLUCE	64
1989 – SAMETOVÁ REVOLUCE	66
1990 – NOVÝ DEMOKRATICKÝ STÁT	68

1922

VZTAH ČESKOSLOVENSKA MECKÉMU OBYVATELSTVU PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

Za jakých podmínek by se naši Němci vyrovnali

Nejdříve by se spravedlivě změnil
znak republiky.

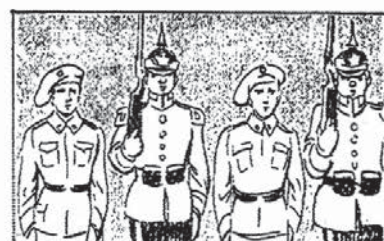
Za každý pomník český by si
Němci postavili jeden německý.

Za jednu českou školu jednu
německou.

Uliční tabulky budou k vůli ne-
strannosti otáčecí.

Armáda bude spravedlivě
znovuzřízena.

Za jednoho českého úředníka
jednoho německého.

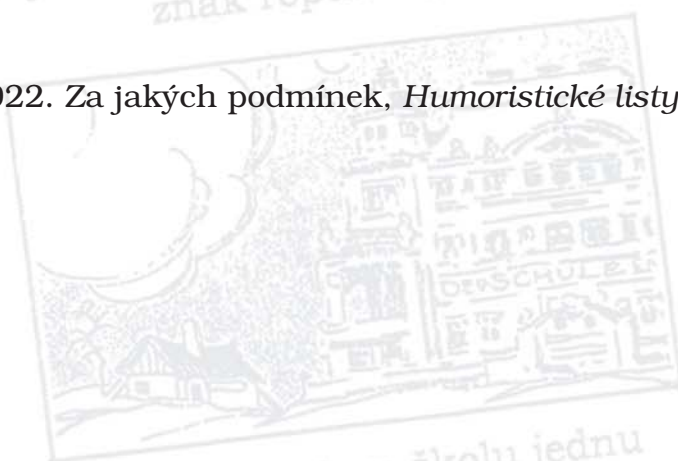
Státní hymna se překomponuje
tak, že to bude směs z „Kde do-
mov můj“ a „Wacht am Rhein“.

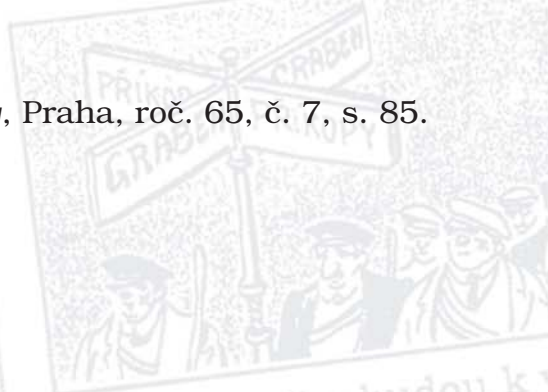
A aby se předešlo stálým kontro-
versám k vůli většině a menšině,
přebývajících procenta Čechoslová-
ků se vyvraždí...

Karikatura *Za jakých podmínek* vyšla v humoristickém časopise v roce 1922. Odkazuje na situaci po první světové válce. Na konci války zaplavila nový stát euforie vítězství, což se také odrazilo ve vztahu k německému obyvatelstvu. V období po válce se řešilo česko-německé vyrovnání. S německým sousedem představitelé nově vzniklého státu jednali korektně, avšak problém představovalo společné soužití Němců a Čechů. Satirické časopisy útočily spíše proti českým Němcům než proti Němcům obecně.

Zdroj: Anonym, 1922. *Za jakých podmínek*, *Humoristické listy*, Praha, roč. 65, č. 7, s. 85.

Za jednu českou školu jednu německou.

Uliční tabulky budou k strannosti otáčecí

Armáda bude spravedlivě znovuzřízena.

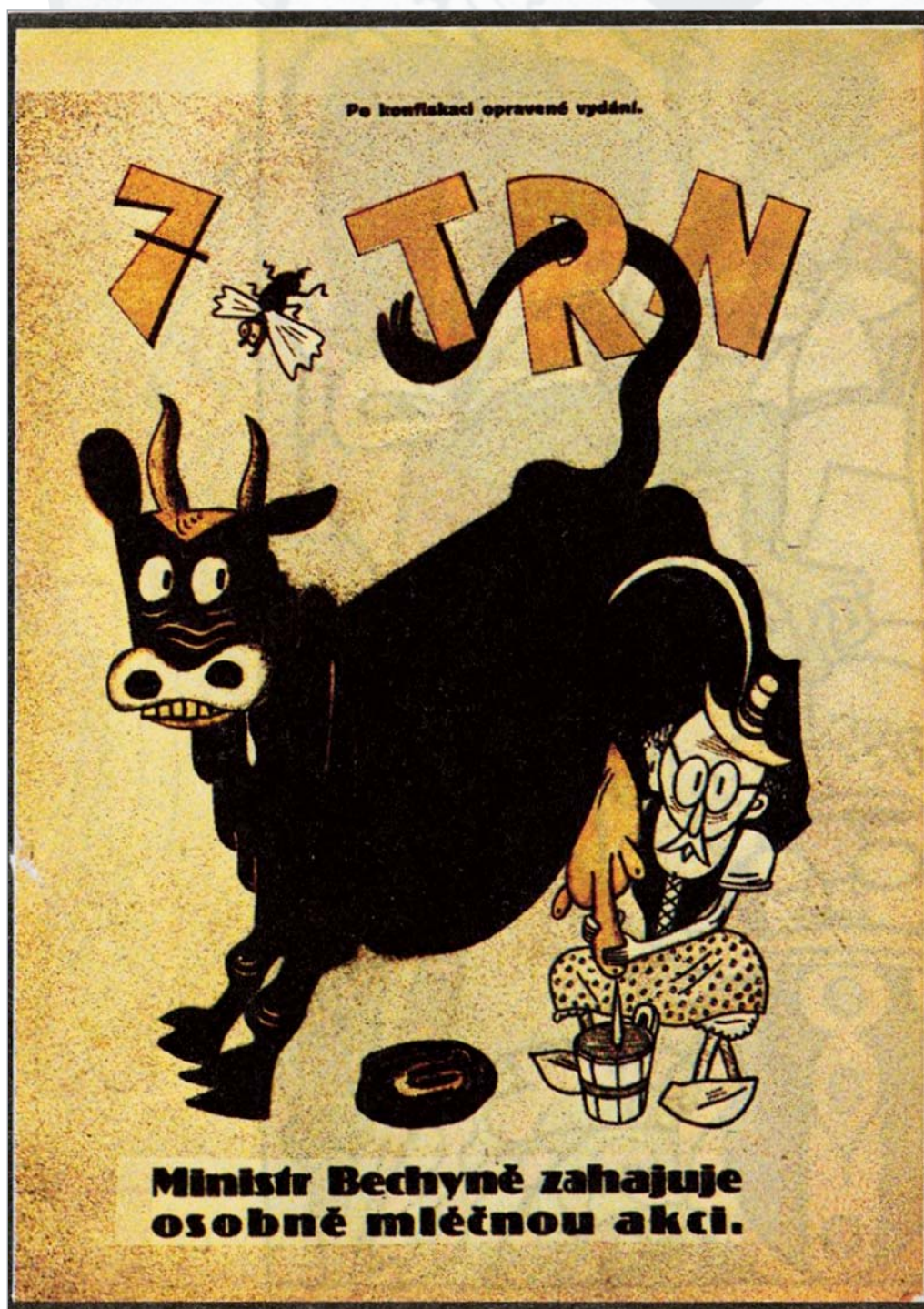

Za jednoho českého jednoho německého

1930

HOSPODÁŘSKÁ KRIZE

Ministr Bechyně zahajuje osobně mléčnou akci (1930). Rudolf Bechyně (6. dubna 1881 Nymburk – 1. ledna 1948 Praha) byl český novinář, publicista, sociálnědemokratický politik a ministr. V letech 1929–1932 zastával funkci ministra pro zásobování lidu v druhé vládě Františka Udržala. Po tzv. černém čtvrtku na newyorské burze, dne 24. 10. 1929, propukla velká světová hospodářská krize. V srpnu 1930 došlo k prudkému zhoršení sociální situace obyvatel v Československu a byly zavedeny stravovací akce pro nezaměstnané.

Zdroj: Bidlo, F., 1930. *Trn*. Praha: B. P. Schürer, č. 7, titulní strana.

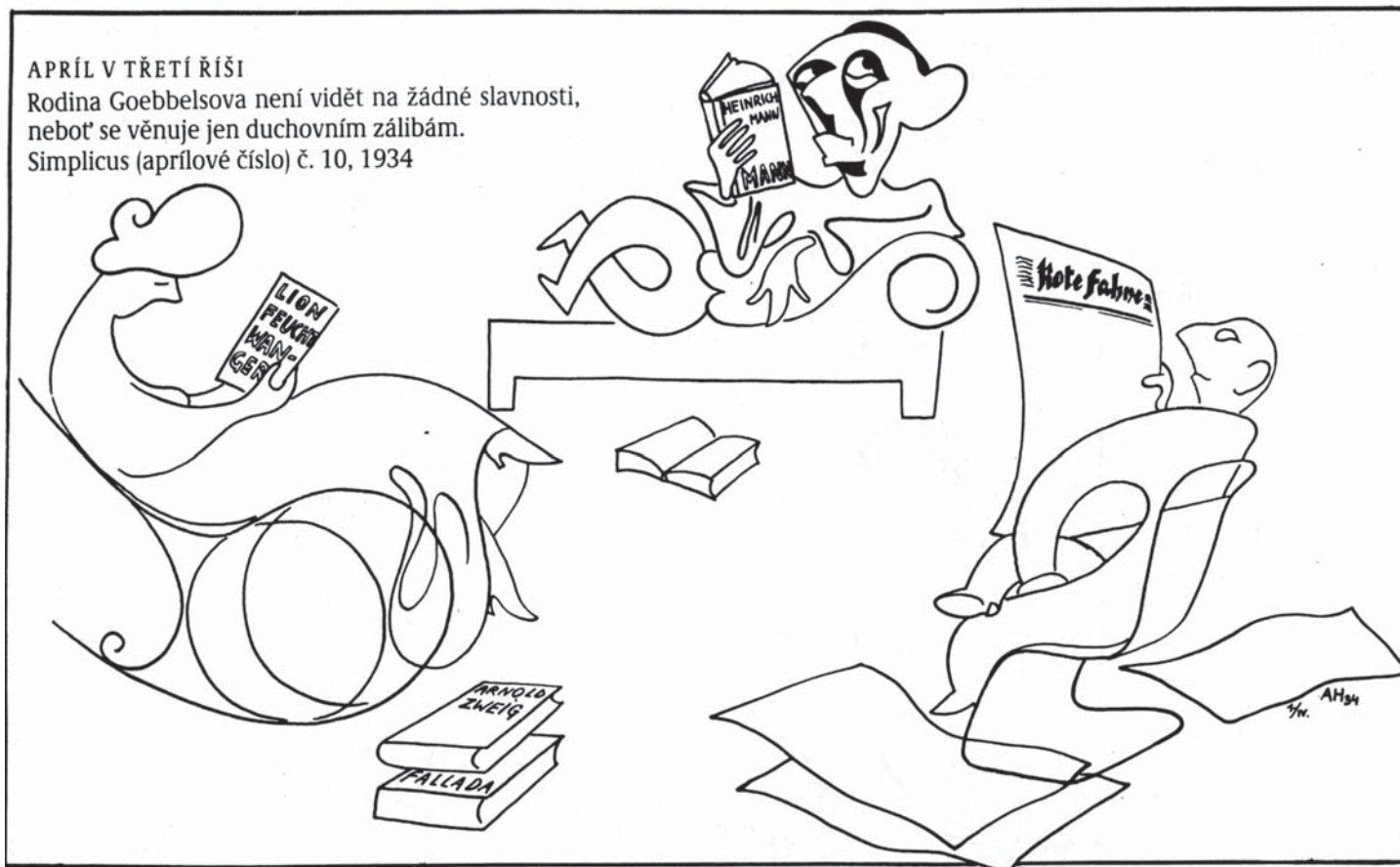
1934

ANTISEMITISMUS V TISKU

APRÍL V TŘETÍ ŘÍŠI

Rodina Goebbelsova není vidět na žádné slavnosti,
neboť se věnuje jen duchovním zálibám.

Simplicus (aprílové číslo) č. 10, 1934

APRÍL V TŘETÍ ŘÍŠI
Rodina Goebbelsova není vidět na žádné slavnosti,
neboť se věnuje jen duchovním zálibám.
Simplicus (aprílové číslo) č. 10, 1934

ANTOLOGIE DOBOVÝCH POLITICKÝCH KARIKATUR A VTIPŮ 1918–1990

Apríl v Třetí říši (1934). Dr. Paul Joseph Goebbels (29. října 1897 Rheydt – 1. května 1945 Berlín, sebevražda) byl přední tvář nacismu, říšským ministrem propagandy (vedl ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu), zmocněncem pro vedení totální války a říšským velitelem domobrany. Jedním z jeho prvních činů byl příkaz spálit knihy židovských a protinacistických autorů na náměstí Bebelplatz v Berlíně.

Zdroj: Hoffmeister, A., 1934. *Apríl v Třetí říši*. *Simplicus*. Praha: František Bidlo, č. 10.

APRÍL V TŘETÍ ŘÍŠI
Rodina Goebbelsova není vidět na žádné slavnosti,
neboť se věnuje jen duchovním zálibám.
Simplicus (aprílové číslo) č. 10, 1934

1938

PŘEDZVĚST DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

O. Sekora: **Ferda klame nepřítele**

Koukej, Ferdo, tahle mūra
vypadá jak stromu kůra,
právě proto může skvěle
oklamat nepřítele.

Motýla též dřímat viz tu,
jak je moc podoben listu —
krásný příklad pro vojáky,
jak se krýt před zlými zraky.

Nebo kukla na kamínku
podobá se ve znamínku
místu, na kterém vždy leží,
takže je ji vidět stěží.

To já zas mám jiné zvyky,
já se pustím do muziky,
tančím, jak bych neměl zdání
o nepřátel podnikání.

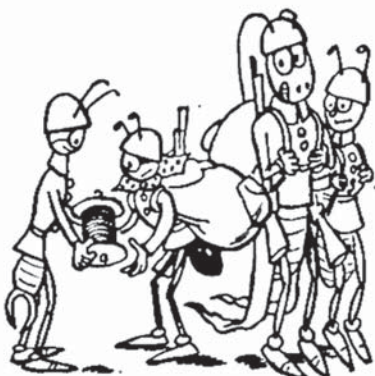

Přijde-li pak vojsko štirů,
bude koukat na mou víru,
když se o mravencích doví,
že jsou stále pohotovi.

Že, co hrálo malou chvíli,
nyní bije, páli, střílí!
Až já budu generálem,
bude vojna jedním bálem.

D. Sekora: Ferda na pochodu

Tak Ferda už dostal pušku,
ale má zas novou fušku,
velitel mu podává tu
cívku telefonních drátů.

Ať má náklad sebe těžší,
pochodovat vždy ho těší,
ale dnes ho zlobí coal,
kobyličiny dlouhé šosy.

Jsou s tím velké mrzutosti,
lehko by si zlámal kosti,
pod nohy se pořád pletou,
čert aby vzal tu věc kletou.

Chvilími se zapotácí,
pak se na ně zcela skácí,
málem jsou z něj čtyři kusy,
To se nějak spravit musí.

Jak mu jeho důvtip káže,
šosy k cívce drátů váže,
nejen z příčiny té pouhé,
že mu byly příliš dlouhé,

proto též, by napravily,
čím ho tolik potrápily,
Kobyłka se sotva vtípí,
Ferdu při tom těžko chytí.

Přišla řada na zakopání,
kdo se první práce chopí?
Moucha na to má prst holý,
hořce pláče, vždyť to bolí!

Až si...
také to tak uvidíte.

Ferda má nák malou mírku,
vyhrabal jen úzkou díрку.
— A bít úkryt v zemi?

Jenže tahle dírka malá
hluboko se provrtala
do mravenčích tajných skrýší
— už jsou tu a Ferdu alyš!

O. Sekora: Co Ferda vykopal místo zákopů

Přišla řada na zákopy,
kdo se první práce chopí?
Moucha na to má prst holý,
hořce pláče, vždyť to bolí!

Zato vosy, na mou víru,
jako pesek hrabe díru.
Až ji při tom vyslídíte,
také to tak uvidíte.

Těžké to pak ani trochu
nebylo pro krtonožku.
Ta takovou práci vítá,
od ruky jí vše jen litá.

Ferda má nák malou mírku,
vyhrabal jen úzkou díрку.
To že má být úkryt v zemi?
Pro vojsko to nemá ceny!

Jenže tahle dírka malá
hluboko se provrtala
do mravenčích tajných skrýší
— už jsou tu a Ferdu slyší.

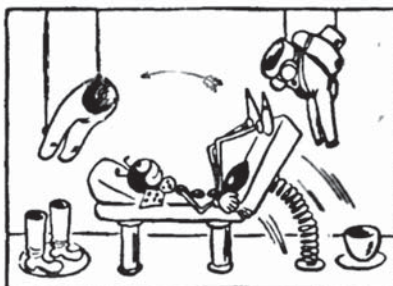

Oblékli se, vzali zbraně,
tramtadrá, a »Hurá, na ně!
Co vám malou dírkou bylo,
v pevnost se teď proměnilo.

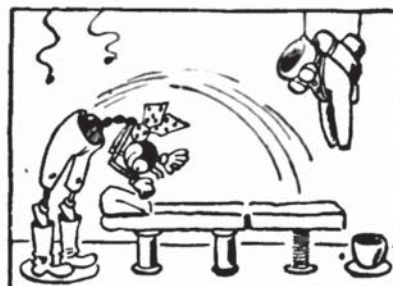
O. Sekora: Ferdu pustili z vojny domá

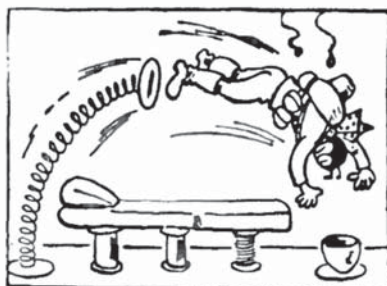
Ferdu z vojny propustili,
do chaloupky rychle pili,
aby v klidu, blaženosti,
uvelebili svoje kosti.

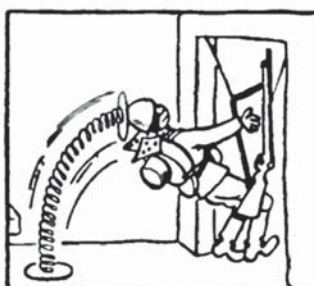
Aby však vstal v okamžení
na poplašné zatroubení,
zvláštní patent sobě zrobil,
který by ho vzhůru hodil.

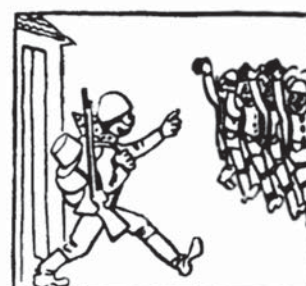
A to tak, že skrz kalhoty
zamíří na obě boty.
Tento nápad měly kdysi
obrázkové časopisy.

Každý kus svůj úkol zná tu
— teď ho háže do kabátu
a zároveň též do helmy.
Vypadá to snadné velmi.

Nejde to však bez kuráže,
— teď ho helma k dveřím háže,
kde už puška na něj čeká,
na ruku se hned navléká.

Nazdar, sláva, kamarádi,
už jsem tady, vim, jste rádi,
vy jste také rychle vstali,
na hlas trubky pospíchali.

Strach z války byl v roce 1938 obrovský. Politické události ovlivnily také tisk věnovaný dětem. Například Ondřej Sekora vyjadřoval své obavy z blížící se války prostřednictvím komiksu o Ferdovi mravencovi, který vycházel v příloze Lidových novin věnované dětem. Na vybraných příbězích mravence Ferdy můžeme sledovat, jak byly děti informovány o činnosti československé armády.

Zdroj: Sekora, O., 1938. *Lidové noviny*. Brno: Syndikát českých spisovatelů, 10. 7. 1938, č. 28, s. 110; 24. 7. 1938, č. 30, s. 118; 26. 6. 1938, č. 26, s. 102; 31. 7. 1938, č. 31, s. 122.

To já zas mám jiné zvyky,
já se pustím do muziky,
tančím, jak bych neměl zdání
o nepříteli podnikání.

Přijde-li pak vojsko širů,
bude koukat na mou vřů,
když se o mravencích doví,
že jsou stále pohotovi.

O. Sekora: Co Ferda vykopal místo zákopů

Přišla řada na zákopy,
kdo se první práce chopí?
Moucha na to má prst holý,
hořce pláče, vždyť to bolí!

Zato vosy, na mou vřů,
jako pejsek hrabe díru.
Až jí při tom vyslidíte,
také to tak uvidíte.

1945

OBNOVA HOSPODÁŘSKÉ KRIZE PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

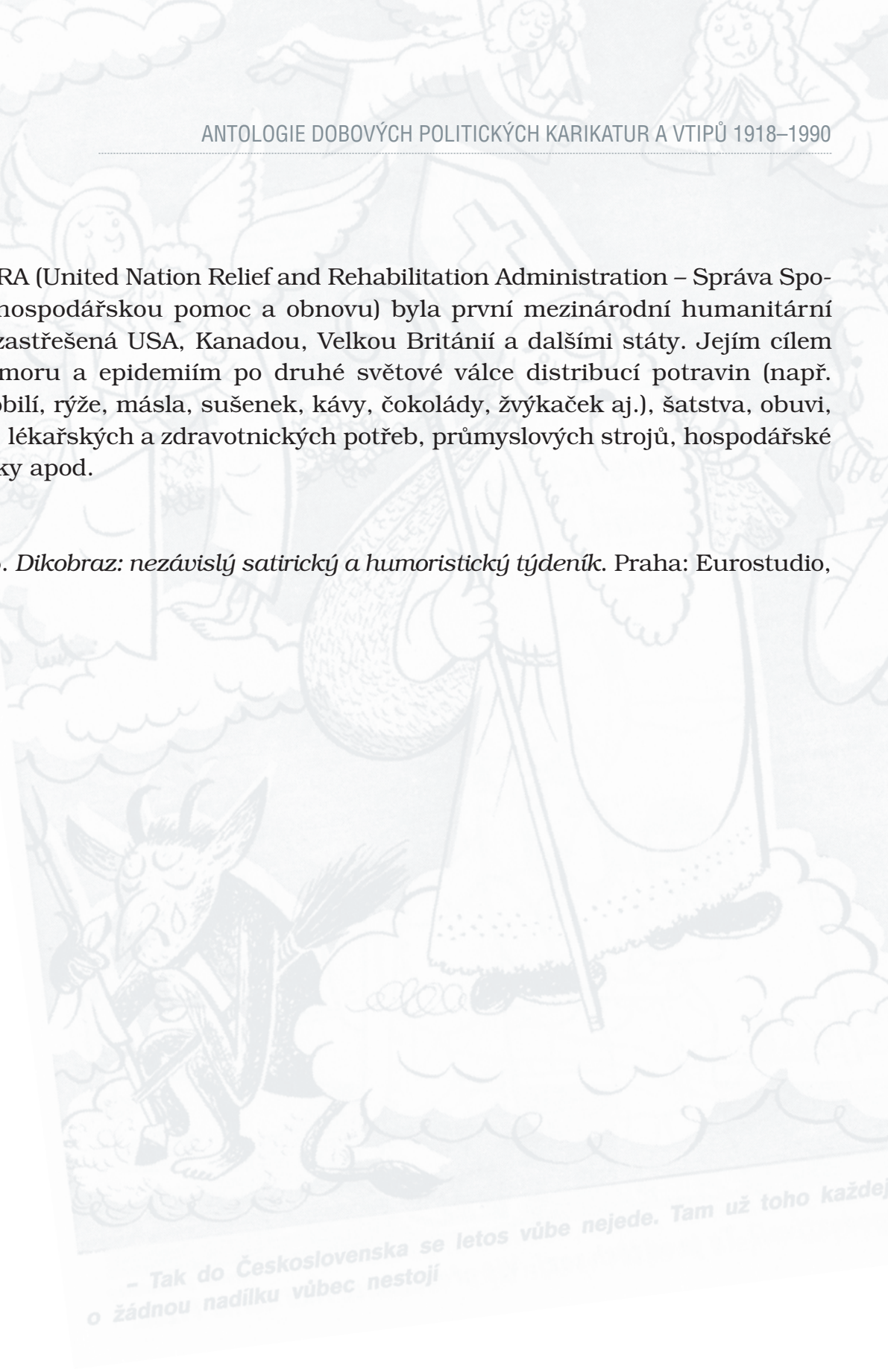

- Tak do Československa se letos vůbe nejede. Tam už toho každej dostal tolik od UNNRY, že už o žádnou nadílku vůbec nestojí

Kresba J. Bidla

Mikuláš (1945). UNRRA (United Nation Relief and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc a obnovu) byla první mezinárodní humanitární a rozvojové pomoci zastřešená USA, Kanadou, Velkou Británií a dalšími státy. Jejím cílem bylo zabránit hladomoru a epidemiím po druhé světové válce distribucí potravin (např. masových konzerv, obilí, rýže, másla, sušenek, kávy, čokolády, žvýkaček aj.), šatstva, obuvi, tabákových výrobků, lékařských a zdravotnických potřeb, průmyslových strojů, hospodářské a zemědělské techniky apod.

Zdroj: Bidlo, J., 1945. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 18, titulní strana.

- Tak do Československa se letos vůbec nejede. Tam už toho každého žádnou nadílku vůbec nestojí

1945

VYPOŘÁDÁNÍ SE S NĚMCI PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Jak přimaširovali ...

Kresba V. Rašý

Jak odmaširovali ...

Kresba V. Rašý

Po konci druhé světové války zavládla v Československu vedle euforie z vítězství také nesnášenlivost vůči německému obyvatelstvu. Exilová vláda zpočátku zvažovala možnost zapojení loajálních Němců do procesu obrody státu, ale pod tlakem veřejnosti se s myšlenkou vysídlení Němců ztotožnila. Na základě prezidentských dekretů došlo v letech 1945–1946 k odsunu německého obyvatelstva z Československa na principu kolektivní viny. K obdobnému jevu došlo v Polsku, Jugoslávii, Sovětském svazu, v Holandsku a Dánsku.

Zdroj: Rada, V., 1945. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 2, s. 4–5.

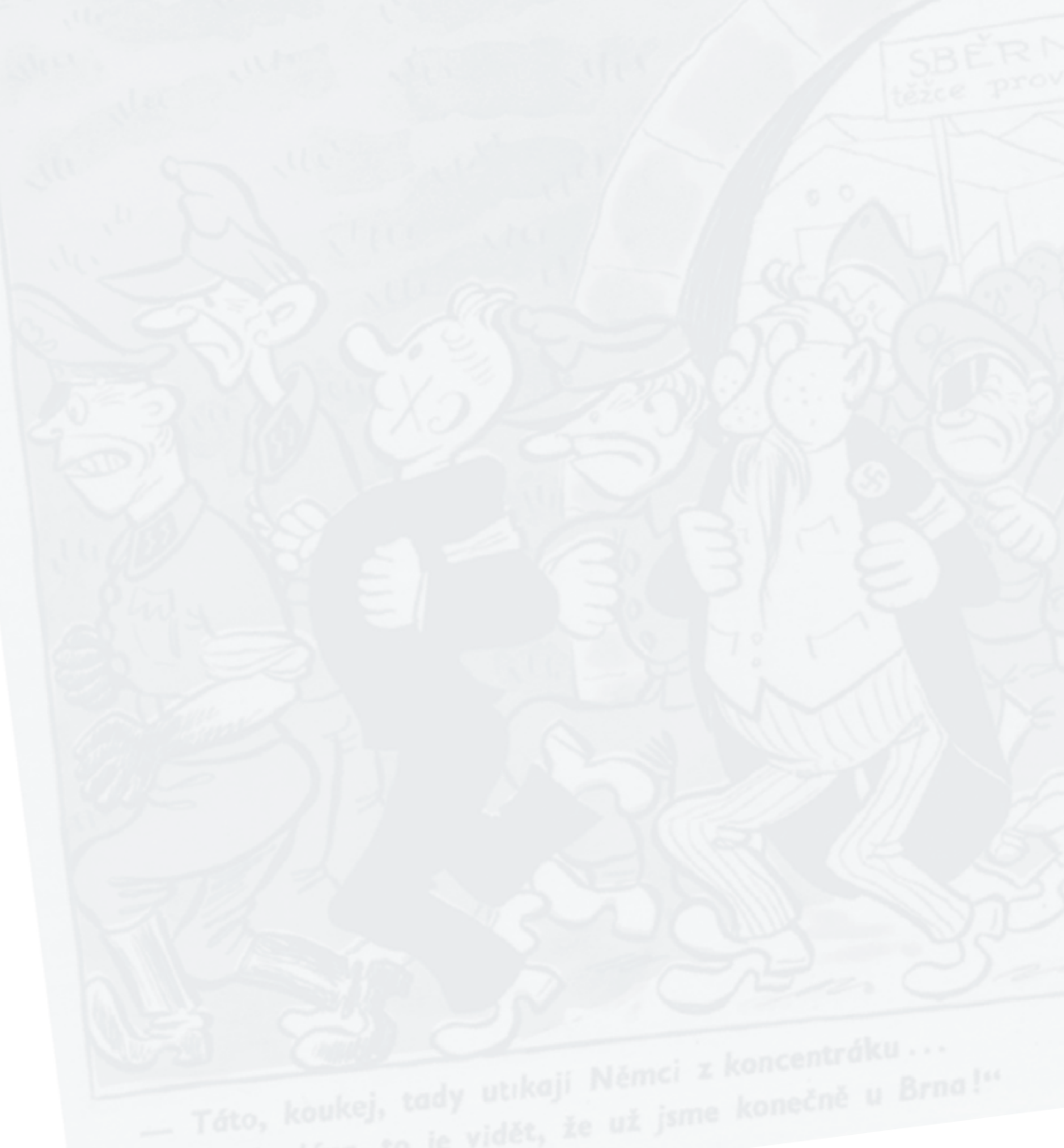
1946

SBĚRNÝ TÁBOR PRO NĚMCE

Konec druhé světové války s sebou přinesl vlnu extrémního nacionalismu a potřebu vyrovnat se s nedávnou minulostí. Na našem území vzniklo kolem 500 míst, kam byli umístěni Němci a osoby podezřelé či obviněné z aktivit proti republice. Na území města Brna vznikl sběrný tábor. Do tábora se nedostali jen „těžce provinilí“ Němci, uplatňoval se princip kolektivní viny: byli tam přivedeni všichni práceschopní muži ve věku od 14 do 60 let a měli se podílet na úklidu města a odstraňování válečných škod.

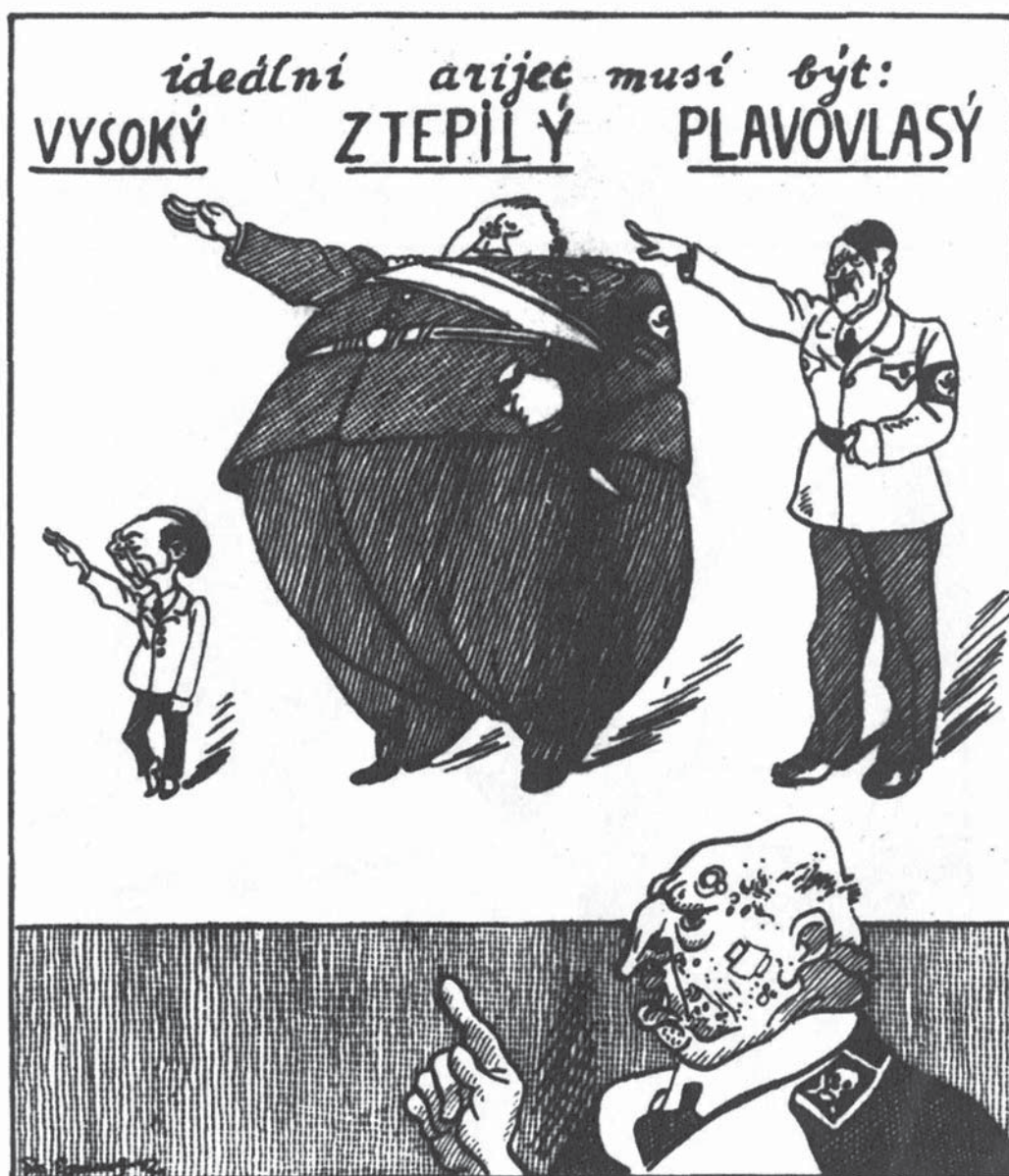
Zdroj: Sekora, O., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 16, 1946, titulní strana.

1946

VYROVNÁNÍ SE S MINULOSTÍ

Nejlepší z nejlepších
(Názorná pomůcka ke studiu čisté rasy)

Lektor – učený rasový odborník Julius Streicher
(také stoprocentní arije)

Lektor – učený rasový odborník Julius Streicher. Julius Streicher (12. února 1885 Fleinhausen – 16. října 1946 Norimberk, popraven) původní profesí pedagog. Od roku 1923 začal vydávat noviny *Der Stürmer* (Útočník), které z velké části obsahovaly antisemitské texty a kresby (právě za jejich vydávání byl Streicher v Norimberku odsouzen k trestu smrti). Karikatura upozorňuje na rozpor mezi nacistickou ideologií a reálnou vizáží předních nacistických vůdců – Goebbelse, Göringa a Hitlera. Nacistická ideologie propagovala tzv. čistou rasu – árijskou a nordickou. Tento typ se podle ní vyznačuje následujícími atributy: vysoký vzrůst, světlá kůže, světlé vlasy a modré oči.

Zdroj: Jefimov, B., 2011. *Hitler a jeho smečka*. Praha: NAŠE VOJSKO, s. 21. Soubor válečných karikatur Borise Jefimova vydaných v Československu v roce 1946.

Lektor – učený rasový odborník Ju
(také stoprocentní árije

1946

STUDENÁ VÁLKA A NUKLEÁRNÍ ZBROJENÍ

Karikatura vyšla v satirickém časopise *Dikobraz* v roce 1946 a s nadsázkou zobrazuje tři krále klanící se jaderné hlavici. Autor obrázku se inspiroval v biblickém příběhu, v němž tři mágové z východu navštívili narozeného Ježíše. V případě karikatury představují tři krále Clement Attlee (3. leden 1883 Putney, Londýn – 8. říjen 1967 Londýn), britský politik, člen Labouristické strany a premiér v letech 1945–1951; Harry S. Truman (8. května 1884 Lamar, Missouri – 26. prosince 1972 Kansas City, Missouri), 34. viceprezident a poté 33. prezident Spojených států amerických v letech 1945–1953; Josif Vissarionovič Džugašvili zvaný Stalin (18. prosince 1878 Gori, dnešní Gruzie – 5. března 1953 Moskva, Sovětský svaz), generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu v letech 1922–1952. Obrázek odkazuje na studenou válku, jejíž počátek se datuje do let 1945–1947. Předzvěsti studené války byly zjevné už na postupimské konferenci, zvláště po shoení bomb na Hirošimu a Nagasaki, ale jako „oficiální“ počátek se uvádí Churchillův projev na univerzitě ve Fultonu v roce 1946: vyzval v něm Spojené státy a Velkou Británii ke spolupráci, kritizoval Sovětský svaz (ten po válce získal kontrolu nad většinou východní a části střední Evropy, jeho vliv byl citelný i v jiných částech Evropy) a poprvé v něm použil spojení „železná opona“. Truman následně vyhlásil doktrínu zadržování komunismu. Symbolické postavy tří králů, tři státníci symbolizující počátek studené války.

Zdroj: Sekora, O., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 2, titulní strana.

1946

OSN

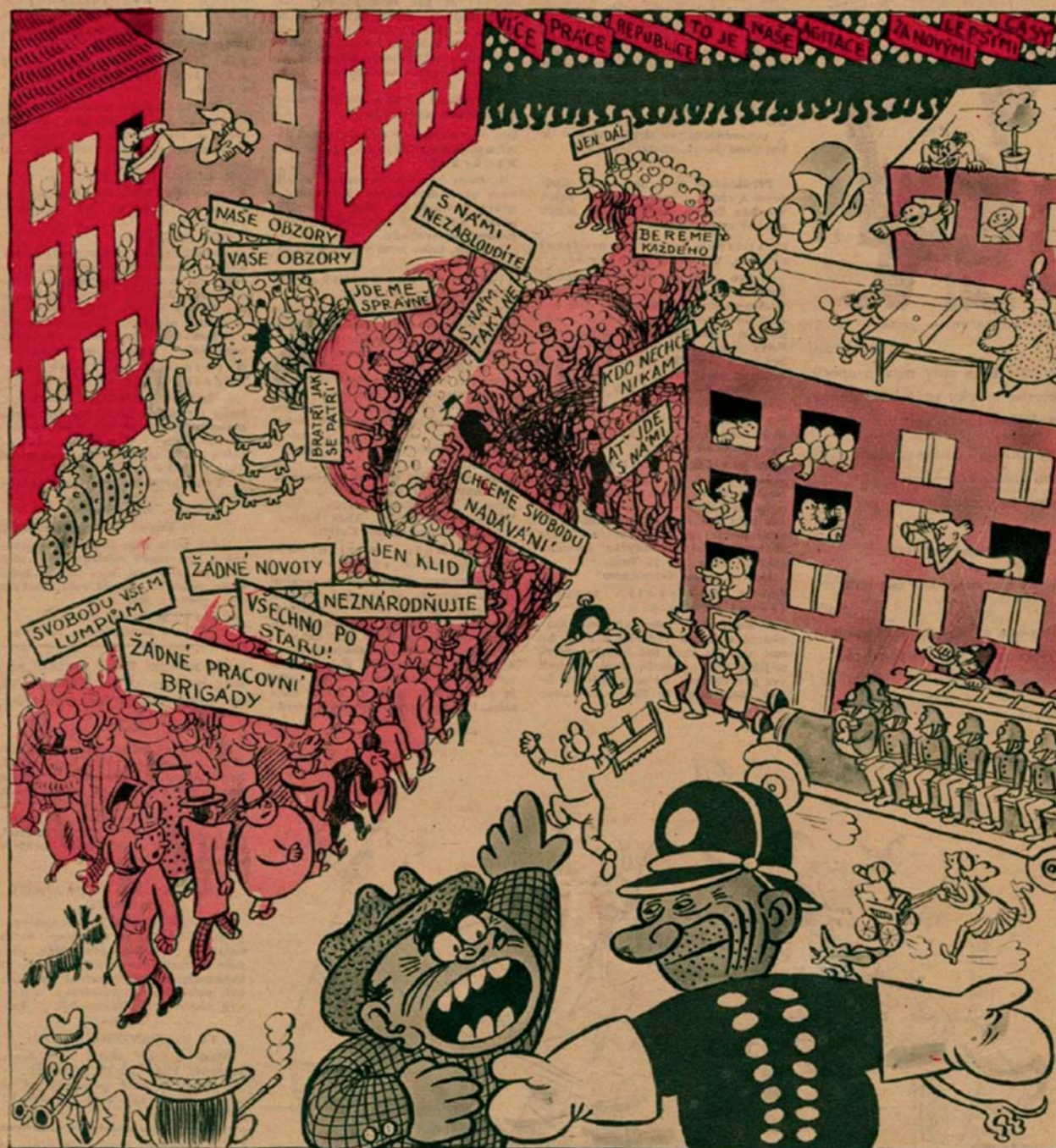

Karikatura zobrazuje citlivé období po druhé světové válce po příchodu dlouho očekávaného míru. V tomto případě je mír personifikován postavou ženy s olivovou ratolestí, která se chce zapsat v Hotelu OSN. Organizace spojených národů (dále OSN) byla založena 24. října 1945 v San Francisku. Podle Charty OSN patřilo mezi zakládající signatáře i Československo. Cílem OSN je zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce. Olivové větvičky patří k atributům míru a jsou použity také na vlajce této organizace.

Zdroj: Novák, J., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 7, titulní strana.

1946

PRVOMÁJOVÉ PRŮVODY

— Proboha, pane dopravní strážníku, na křižovatce se nám zamotaly dva májové průvody a nemohou teď od sebe.

Kreslil O. Sekora

Na prvního máje, první květnový den, se slaví mezinárodní svátek práce již od roku 1890. Kořeny svátku jsou spojeny s II. internacionálou, která tuto tradici zavedla jako vzpomínku na stávkou amerických dělníků v Chicagu dne 1. května 1886. Na našem území byl svátek práce poprvé slaven v roce 1890 na Střeleckém ostrově v Praze. V socialistických zemích představoval svátek práce jeden z nejdůležitějších dní v roce. Byly organizovány masové průvody městy s transparenty a oblíbenými mávátky. Uvedený obrázek byl převzat z humoristického časopisu *Dikobraz*, který měl ve svých začátcích levicově zaměřenou redakci.

Zdroj: Sekora, O., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 18, titulní strana.

1946

VOLBY

Humoristický časopis *Dikobraz* byl založen v červenci 1945 jako nezávislé periodikum, v období po roce 1948 jej zcela ovládla komunistická strana. Levicové zaměření časopisu bylo však citelné již v počátcích. Příkladem budiž uvedená karikatura věnovaná volební kampani v roce 1946. Jednalo se o první poválečné volby a vlastně poslední volby před převzetím moci komunisty. Těchto parlamentních voleb se mohly účastnit pouze strany, které byly součástí Národní fronty. Lze jasně vyčíst, že autor útočí na politickou stranu s číslem 4, tedy na Československou stranu národně sociální, již reprezentoval Petr Zenkl.

Zdroj: Sekora, O., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 22, titulní strana.

1946

VÝSLEDKY VOLEB

DĚŠŤ PO VOLBÁCH

Kottek

Národní socialisté

Ten liják neměl přicházet – těšili jsme se v duchu,
že ve volbách své vítězství budeme mít v suchu.
Sem neměl s výhrou KSČ ni déšť, ni ozon chodit!

ČSL

Déšť před volbami přijít měl, by zchladil horké hlavy.
Těch, kdož komonům dali hlas, pak s námi šly by davy.
Ba pršet strašně mělo tak, že všem by změkly mozky,
Pak lidovců by byl zde mrak a z KSČ jen trosky.

Sociální demokraté

Ten déšť přišel zrovna vhod: dvě strany zchladil vzpurné
a slzný je to doprovod k náladě naší chmurné.
Však dobré símě dáš-li v zem, máš za čas mnoho klasů,
i my se příště povznesem – a dostanem víc hlasů.

KSČ

Již bylo třeba deště tu, by dodal polím síly
a nutno by ve volbách, abychom zvítězili.
Déšť pomůže nám sklidit více, nežli jiná léta
a my svou prací republiky získáme obdiv světa.

Báseň komentuje výsledky voleb v roce 1946. Vyhrála je komunistická strana, která tímto vítězstvím ještě posílila. Volby v roce 1946 byly jasným ukazatelem politického vývoje v poválečném Československu. Komunistická strana měla v českých zemích nejvíce hlasů v oblastech, odkud bylo vysídleno německé obyvatelstvo, především v okrese Tachov (70,45 % hlasů). Do těchto míst přicházeli noví obyvatelé, kterým byly přidělovány německé majetky, často byli levicově orientováni.

Strana	Země Česká %	Země Moravsko- slezská	Sloven- sko %	Počet mandátů	Mandáty %
Komunistická strana Československa	43,25	34,46	-	93	31,0
Československá strana národně socialistická	25,20	20,20	-	55	18,3
Československá strana lidová	16,27	27,56	-	46	15,3
Československá sociální demokracie	14,96	16,7	-	37	12,3
Demokratická strana	-	-	61,43	43	14,3
Komunistická strana Slovenska	-	-	30,48	21	7,0
Strana slobody	-	-	4,20	3	1,0
Strana práce	-	-	3,11	2	0,7
Prázdné lístky	0,31	0,44	0,78	-	-
Celkem				300	

Zdroj: Kottek, 1946. Déšť po volbách. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 24, s. 2.

1948

VOLBY

Dne 30. května 1948 byly vyhlášeny první parlamentní volby poté, co komunistická strana převzala moc. Všechny strany kandidovaly na jedné kandidátce vedené KSČ. Volby byly doprovázeny masivní propagací v tisku, což se odrazilo také v humoristickém časopise *Dikobraz*.

Na obrázku vidíme dav mířící k jediné možné volbě, kterou představovala dle dobové propagandy jednotná kandidátka. U urny je čeká blahobyt: dostatek jídla (symbolizován chlebem) a jistota zaměstnanosti (symbolizována rýčem). Ukazatel s nápisem „bílý lístek“ vede oproti tomu k válce (zbraň, zničené budovy, jaderné hlavice), nacismu apod. Pojem „bílý lístek“ neboli prázdný lístek byl zaveden již při volbách v roce 1946, kdy tyto lístky symbolizovaly projev nesouhlasu s politikou Národní fronty. Pojem „bílý lístek“ se udržel dodnes.

Strana	Hlasy	%	Mandáty	%
Národní fronta Čechů a Slováků	6 424 734	86,60	300	100
Bílé lístky	994 419	13,40	-	-
Platné hlasy	7 419 153	96,74		
Neplatné hlasy	250 266	3,26		
Celkem	7 669 419	100	300	100

Zdroj: Bidlo, J., 1948. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 21, titulní strana.

1948

PĚTILETKA

FERDA MRAVENEC PRACUJE PRO PĚTILETKU

Ondřej Sekora

*Pětiletka začne. Ho! Ho!
Nový úkol na nás volá.*

*Mravenci, co uděláte?
Cožpak zahanbí se dáte?*

*Uděláme velkou práci,
nejíme přes jen pro legraci.*

*Budem dělat všichni spolu,
vystavíme velkou školu.*

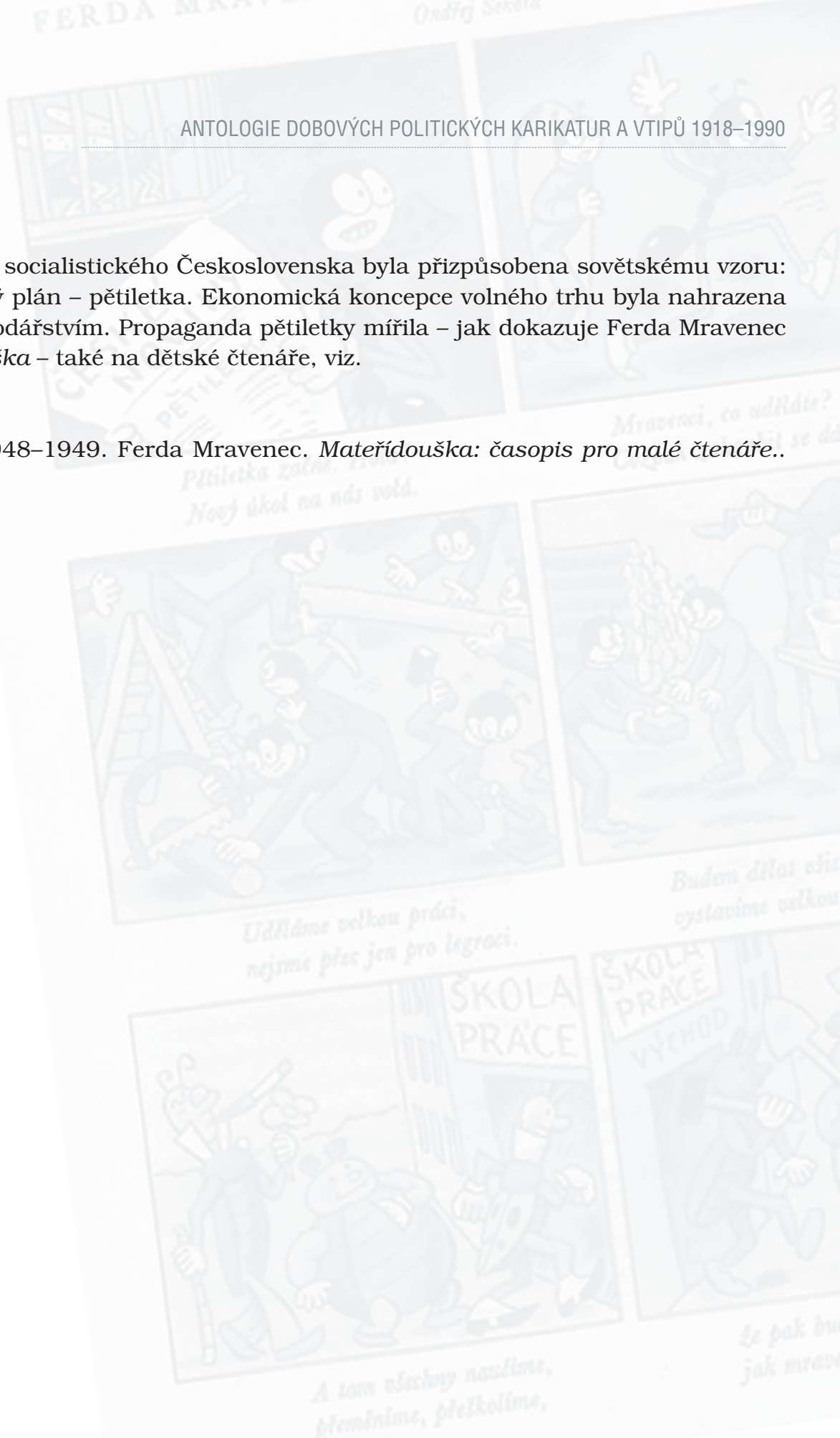
*A tam všechny naučíme,
přemíníme, přelískáme,*

*Že pak budou jak my pilní,
jak mravenci svorní, silní.*

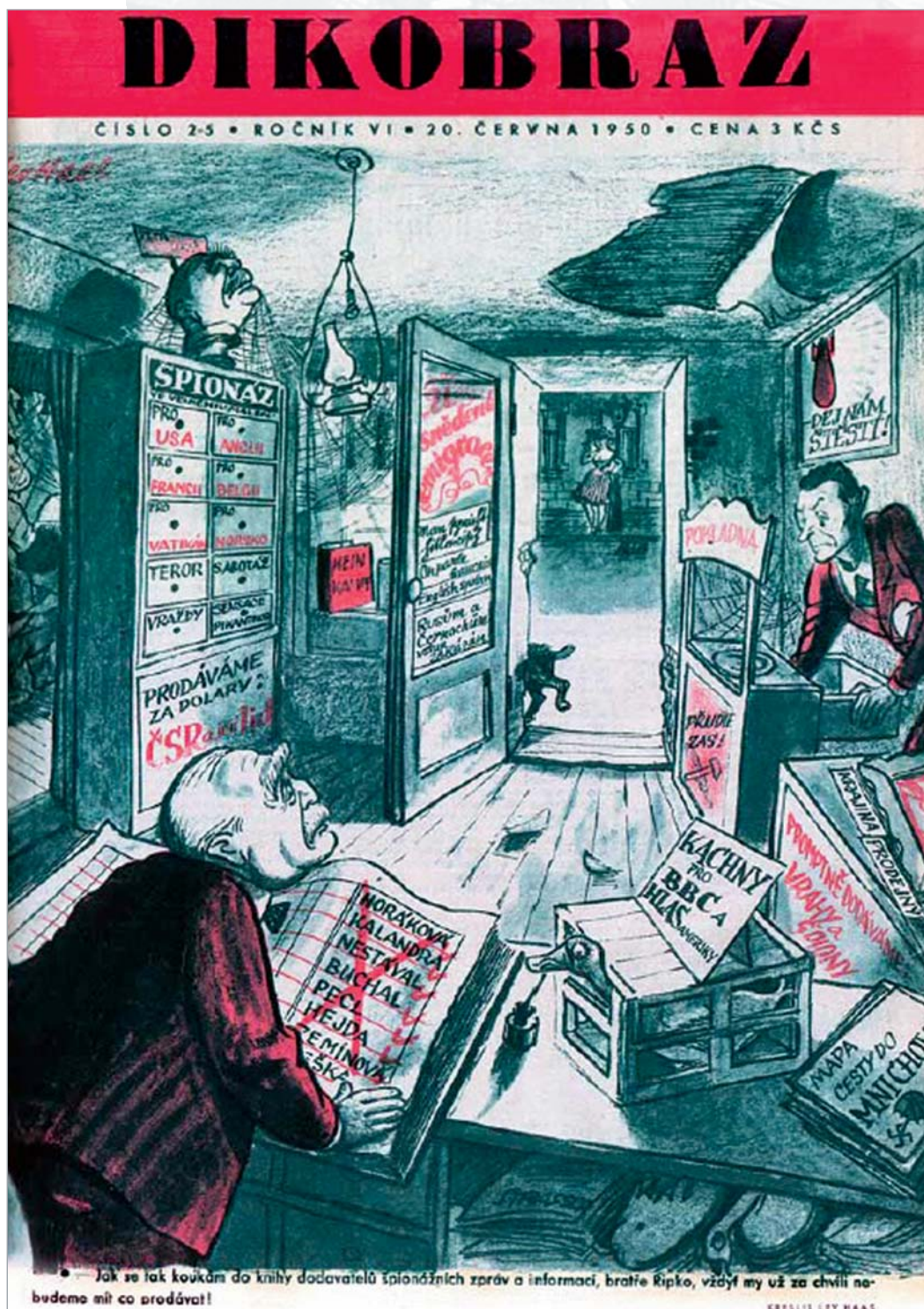
Hospodářská politika socialistického Československa byla přizpůsobena sovětskému vzoru: byl dodržován pětiletý plán – pětiletka. Ekonomická koncepce volného trhu byla nahrazena státem řízeným hospodářstvím. Propaganda pětiletky mířila – jak dokazuje Ferda Mravenec v časopise *Mateřídouška* – také na dětské čtenáře, viz.

Zdroj: Sekora, O., 1948–1949. Ferda Mravenec. *Mateřídouška: časopis pro malé čtenáře..* Praha: Mladá fronta.

1950

POLITICKÉ PROCESY

Tato karikatura vznikla v době propagandistické kampaně proti tzv. nepřítelům režimu. Kampaň probíhala od května do června roku 1950. Uzavřela ji krátká zpráva v tisku po vykonání popravy dne 27. června 1950. Tento vykonstruovaný politický proces vešel do dějin pod označením proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice se skupinou Dr. Milady Horákové. Popraveni byli Milada Horáková, Jan Buchal, Oldřich Pecl a Závěš Kalandra. Propaganda byla řízená přímo Ústředním výborem KSČ. Karikatura z titulní strany humoristického časopisu *Dikobraz* z roku 1950 zobrazuje bývalé předáky Československé strany národně sociální Petra Zenkla a Huberta Ripku působící v exilu. „Vyškrtávají“ ze seznamu svých spolupracovníků, členů Československé strany národně sociální, Miladu Horákovou a další obviněné. Detaily kresby mají mimo jiné dokazovat se-
pětí československé emigrace s nacismem.

Zdroj: Haas, L., 1950. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 2–5, titulní strana.

1950

STUDENÁ VÁLKA, MARSHALLŮV PLÁN, SEVEROATLANTICKÝ PAKT

Karikatura naráží na období studené války. V horní části obrázku sypou sněh z pytlů s nápisy Severoatlantický pakt a Marshallův plán na vojáka chránícího pláštěm dívku s olivovou větvíčkou. Antropomorfické pojetí míru je v karikatuře časté.

Marshallův plán neboli Plán evropské obnovy (z angl. European Recovery Program) byl vyhlášen Georgem C. Marshalllem (americký generál a politik) 5. června 1947 a následně jej 3. dubna 1948 přijal Kongres USA. Plán zajišťoval pomoc státům západní Evropy v letech 1948–1952 v hodnotě 13 miliard dolarů. Díky němu byla obnovena zemědělské a průmyslové odvětví a oživen mezinárodní obchod. Země východního bloku nabídku odmítly.

Smlouva zaštitující Severoatlantický pakt (angl. North Atlantic Treaty Organization – NATO) byla podepsána 4. dubna 1949 ve Washingtonu. Tato politická a vojenská aliance si za hlavní cíle klade kolektivní obranu svých členů a zachování demokracie a míru v oblasti severního Atlantiku. Členové musejí uznávat základní hodnoty Aliance: demokracii, právní stát a lidská práva. V době studené války byl hlavním protivníkem Sovětský svaz a s ním spřátelené republiky.

Zdroj: Hass, L., 1950. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 1, titulní strana.

1952

POLITICKÉ PROCESY

„Tak tenhle netvor se nám přisál na lodní šroub...!“

Karel O. Štembera

Karikatura uveřejněná v humoristickém časopisu *Dikobraz* v roce 1952 odkazuje na politické procesy odehrávající se v 50. letech 20. století. V roce 1952 došlo k tzv. procesu protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského, v jehož rámci bylo vyneseno 11 rozsudků smrti. Hlavním obžalovaným nebyl žádný člen opozice, ale jeden z předních komunistických představitelů. I v tomto případě sloužila karikatura k propagandistickým účelům. Na obrázku je chobotnice, na jejíchž chapadlech jsou uvedena jména obžalovaných.

Rudolf Slánský, generální tajemník KSČ v letech 1945–1951, zatčen 23. listopadu 1951, popraven

Bedřich Geminder, vedoucí mezinárodního oddělení sekretariátu ÚV KSČ, zatčen 24. listopadu 1951, popraven

Ludvík Frejka, přednosta národohospodářského odboru Kanceláře prezidenta republiky, zatčen 31. ledna 1952, popraven

Vladimír Clemenetis, ministr zahraničních věcí, zatčen 28. ledna 1952, popraven

Josef Frank, zástupce generálního tajemníka KSČ, zatčen 23. května 1952, popraven

Bedřich Reicin, náměstek ministra národní obrany, zatčen 8. února 1951, popraven

Karel Šváb, náměstek ministra národní bezpečnosti, zatčen 16. února 1951, popraven

Otto Šling, vedoucí tajemník krajského výboru KSČ v Brně, zatčen 6. října 1950, popraven

André Simone, redaktor Rudého práva, zatčen 9. června 1952, popraven

Zdroj: Štembera, O., 1952. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 49, s. 397.

Dne 1. června 1953 byla v Československu vyhlášena měnová reforma československé koruny. Vládnoucí komunistická strana chtěla dosáhnout znehodnocení měny a vypořádat se tak s přidělovým systémem, zastavit černý trh a snížit poptávku v poměru vůči chudé poválečné nabídce. Reformu prezentovala jako vítězství pracujícího lidu a úder směřovaný na buržoazii. Ve skutečnosti došlo k znehodnocení úspor, propadnutí vázaných vkladů veškerého obyvatelstva a poklesu životní úrovně.

Zdroj: Štembera, O., 1953. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 24, s. 1986.

Žemlička, J., 1953. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 24, s. 188.